

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ

Горбач І. О. студентка

науковий керівник – к. юрид. н., доцент Гордеюк А. О.

Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського

«Харківський авіаційний інститут»

Відповідно до ст. 23 Цивільного кодексу України (далі – ЦКУ) особа має право на відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок порушення її прав. Проблема ефективного правового регулювання відшкодування моральної шкоди є актуальною, оскільки це один із найбільш дієвих способів захисту цивільних прав та інтересів, який достатньо активно використовується у судовій практиці.

Правове забезпечення інституту відшкодування моральної шкоди на сьогодні становлять норми Конституції України (ст. 32, ст. 56, ст. 62), ЦКУ (ст. 16, ст. 23, ч. 2 ст. 216, ст. 225, ст. 227, ст. 280, ст. 611, ст. 700, ст. 1167, ст. 1168 тощо), Закону України (далі – ЗУ) «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду», ЗУ «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» (ст.17), ЗУ «Про авторське право і суміжні права» (ст. 52), ЗУ «Про захист прав споживачів» (ст. 4, ст. 16), Постанова Пленуму ВСУ N 4 від 31.03.95 «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» (далі – Постанова Пленуму ВСУ № 4) та інші. Але слід зазначити, що спеціальний закон, присвячений правовому регулюванню відшкодування моральної (немайнової шкоди) поки що не прийнятий.

У ЦКУ поняття моральної шкоди відсутнє, воно зокрема надається, як рекомендоване, у п. 3 Постанови Пленуму ВСУ № 4. Отже, у цьому нормативному акті, як моральна шкода, визначаються втрати немайнового характеру внаслідок моральних чи фізичних страждань, або інших негативних явищ, заподіяних фізичній чи юридичній особі незаконними діями або бездіяльністю інших осіб.

Вважаємо, що є доцільним та необхідним законодавче закріплення на рівні ЦКУ поняття моральної шкоди, тому що легальне визначення будь-якої юридичної категорії сприяє, на наш погляд, більш детальному правовому регулюванню цивільних відносин. До того ж, цьому також може посприяти розмежування поняття моральної шкоди, завданої фізичній особі та немайнової шкоди, яка завдана юридичній особі. Формулювання поняття моральної шкоди, яке пропонується у зазначеній Постанові Пленуму ВСУ № 4 достатньо конструктивне, тому має сенс використати його у ЦКУ з певними уточненнями. Таким чином,

пропонуємо: по-перше, статті 23 ЦКУ надати інший номінал, а саме «Відшкодування моральної (немайнової) шкоди»; по-друге, виділити у ч. 1 ст. 23 ЦКУ три абзаци та викласти цю частину у наступній редакції: Особа має право на відшкодування моральної (немайнової) шкоди, завданої внаслідок порушення її прав (перший абзац). Моральна шкода, заподіяна фізичній особі – це втрати немайнового характеру як наслідок моральних чи фізичних страждань, або інших негативних явищ, заподіяних фізичній особі незаконними діями чи бездіяльністю інших осіб (другий абзац). Немайна шкода, заподіяна юридичній особі – це втрати немайнового характеру, що настали у зв'язку з недобросовісним приниженням її ділової репутації, неправомірним використанням фірмового найменування, торгівельної марки (знаку для товарів і послуг), розголошенням комерційної таємниці та здійсненням інших незаконних дій (або бездіяльністю) юридичних та фізичних осіб, що можуть негативно впливати на її конкурентоспроможність як учасника цивільного обороту (третій абзац).

У даному контексті важливо також зазначити, що на сьогоднішній день існує усталена судова практика, коли суд, керуючись внутрішнім переконанням, присуджує різні суми грошового відшкодування моральної шкоди у результаті розглядання аналогічних юридичних справ, при цьому, різниця між цими сумами грошового відшкодування може бути дуже суттєвою. У положенні Постанови Пленуму ВСУ № 4 наголошується про те, що суди в окремих випадках припускаються помилок, рідко застосовують чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, неповно з'ясовують наявність підстав для відшкодування моральної шкоди, недостатньо обґрунтовують її розмір, допускають порушення процесуальних норм.

На думку правознавців, такі проблеми виникають через відсутність єдиного та більш широкого законодавчого закріплення організаційних та правових засад щодо визначення розміру моральної (немайнової) шкоди, завданої фізичній або юридичній особі, тобто йдеться про необхідність прийняття відповідного спеціального закону. Так, на розгляд до Верховної Ради України від 23.05.2018 р. № 8396 був поданий Проєкт Закону «Про регулювання діяльності з визначення розміру моральної (немайнової) шкоди». У цьому законопроекті пропонується визначення основних термінів, випадків та принципів визначення розміру моральної шкоди, доволі детально прописується порядок підготовки та діяльності спеціалістів з визначення розміру моральної шкоди, їх права та обов'язки, відповідальність тощо. Окремий розділ присвячено регулюванню та контролю діяльності з визначення

розміру моральної шкоди органами державної влади та органами професійного самоврядування відповідних спеціалістів.

З оглядом на все вищесказане, цілком погоджуємося з необхідністю прийняття зазначеного спеціального закону, що має сприяти повному і справедливому здійсненню прав фізичних та юридичних осіб щодо відшкодування моральної шкоди, забезпеченню їх рівності під час судового захисту, вдосконаленню та систематизації національного законодавства у цій сфері.